

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Thea Midby

Maxgräns för häktning, en lösning på långa häktningstider?

- En komparativ studie avseende svensk och norsk rätt

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: VT 2020

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Teori och metod	8
1.5 Material och forskningsläge	9
1.6 Disposition	10
2 REGLER OM HÄKTNING	11
2.1 Principer	11
2.2 Häktning enligt rättegångsbalken	11
2.2.1 Förutsättningar för häktning enligt 24 kap. 1 § RB	11
2.2.2 Från häktningsbeslut till huvudförhandling	12
2.3 Häktning enligt straffeprocessloven	13
2.3.1 Förutsättningar för häktning enligt Strpl. § 171	13
2.3.2 Från häktningsbeslut till huvudförhandling	14
2.4 EKMR	15
2.4.1 Art. 5	15
2.4.2 Art 5.3	16
2.5 Jämförelse av norsk och svensk rätt	17
2.5.1 Generellt	17
2.5.2 Tidsfrister	18
2.5.3 I förhållande till EKMR	18
3 HANTERING AV LÅNGA HÄKTNINGSTIDER	20
3.1 Sverige	20
3.1.1 Tidigare initiativ för att motverka långa häktningstider	20
3.1.2 Prop. 2019/20:129	21
3.1.2.1 Bakgrund	21

3.1.2.2	Maxgräns för häktning – lagförslaget och motiven	21
3.1.2.3	Maxgräns för häktning – tidsgränsen och undantaget	22
3.2	Norge	24
3.2.1	Inledning	24
3.2.2	Ot.prp. nr. 66 (2001-2002)	24
3.2.2.1	Bakgrund	24
3.2.2.2	Maxgräns för häktning	25
3.2.3	NOU 2016:24	26
3.2.3.1	Bakgrund	26
3.2.3.2	Maxgräns för häktning – lagförslaget och motiven	26
3.2.3.3	Maxgräns för häktning – remissyttranden	27
3.3	Jämförelse	28
3.3.1	Fokus på långa häktningstider	28
3.3.2	Maxgräns för häktning	29
3.3.2.1	Orsaken till långa utredningstider	29
3.3.2.2	Diskussionen	29
4	ANALYS OCH SLUTSATS	31
4.1	Analys	31
4.1.1	För- och nackdelar med en maxgräns för häktning	31
4.1.2	Kommer lagförslagen leda till kortare häktningstider?	31
4.1.2.1	Prop. 2019/20:129	32
4.1.2.2	Ot.prp. nr. 66 (2001-2002) och NOU 2016:24	33
4.1.3	Är en maxgräns verkligen lösningen?	34
4.2	Slutsats	35
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	36
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	43

Summary

Pre-trial detention is a sometimes necessary coercive measure for criminal investigation and law enforcement but also an intrusion in one's rights and freedoms. The use of detention and lengthy detention periods in Sweden and Norway has been subject of international and national criticism. Due to the criticism, both the Swedish and Norwegian governments have suggested bills regarding a maximum length of detention.

The thesis of this paper is of a comparative character and aims to compare how the Swedish and Norwegian governments have dealt with the issue of lengthy detention periods and to discuss whether the proposed limits on detention is a solution to the problem or not. The Nordic countries' practices will be compared to the European Court of Human Right's approach on the right to trial within reasonable time in accordance with article 5.3 of the European Convention on Human Rights.

Swedish and Norwegian law regarding detention is for the most part correspondent. There are no fixed limits on detention and the length of somebody's time in remand is based on the so called principle of proportion. Like the Nordic countries, the European Convention on Human Rights does not limit the detention period either. Instead, the European Court of Human Rights assess the detention period by its reasonableness. The Court's assessment resembles the Swedish and Norwegian procedural provisions.

The Norwegian government discussed the issue of imposing a maximum length for detention at the beginning of the 21th century and it was concluded that a maximum length would undermine law enforcement instead of shortening the detention periods. The question was later raised again by a Committee appointed by the Norwegian government, in its report NOU 2016:24 and a proposal with a maximum length of three months was made regarding remand based on the risk tampering with evidence. The

Committee's proposal was however not thoroughly motivated and was therefore met by extensive criticism from several important consultation bodies, who argued that a fixed maximum detention length might shorten the detention periods but at the expense of criminal investigation and law enforcement. The Swedish government believes that a fixed maximum length of detention would help make criminal investigations more efficient and thus shorten the detention periods. The government bill Prop. 2019/20:129 proposes a maximum length of six months with the possibility for a detention to exceed that time when special reasons for such an extension are at hand. It can be argued that the possibility to extend dilutes the limit. The conclusion of the thesis is that the bills might be inadequate and that a maximum length of detention may not be the solution to the problem.

Sammanfattning

Häktning är ett av statens mest ingripande straffprocessuella tvångsmedel. Det är en väsentlig förutsättning för effektiv brottsbekämpning och lagföring men också ett stort ingrepp i den enskildes fri- och rättigheter. Sverige och Norge har återkommande kritiserats såväl internationellt som nationellt för bl.a. långa häktningstider och för att bemöta kritiken har en maxgräns för häktning föreslagits i båda länderna. Uppsatsen är en komparativ studie och syftar till att undersöka och jämföra hur hanteringen av långa häktningstider ser ut med fokus på om en maxgräns kan vara lösningen på problemet. Lagförslagen bedöms även mot rätten till rättegång inom skälig tid i enlighet med art. 5.3 EKMR.

Svensk och norsk gällande rätt om häktning stämmer till stor del överens. Det finns i dagsläget ingen borte gräns utan proportionalitetsprincipen anses vara det yttersta skyddet mot för långa häktningstider. Europakonventionen ställer inte heller upp någon borte gräns. Europadomstolen använder istället en skälighetsbedömning för att avgöra om någon suttit häktad för länge, vilken innehållsmässigt stämmer överens med de nationella reglerna.

Den norska lagstiftaren diskuterade frågan om en maxgräns i början av 2000-talet och ansåg då att en sådan inte skulle reducera häktningstiderna utan snarare försämra förutsättningarna för brottsbekämpningen. Diskussionen togs upp igen i en utredning NOU 2016:24 och en absolut maxgräns om tre månader föreslogs men endast för häktning m.a.a. kollusionsfara. Förslaget motiverades knappt och många tunga remissinstanser var väldigt kritiska. De ansåg att maxgränsen skulle reducera häktningstiderna men på bekostnad av brottsbekämpningen. Den svenska lagstiftaren föreslog i Prop. 2019/20:129 en maxgräns om sex månader mot bakgrund av att det förväntas effektivisera brottsutredningen och därmed förkorta häktningstiderna. Det föreslogs dock vara möjligt att

överskrida maxgränsen om synnerliga skäl föreligger vilket skapar en risk för att maxgränsen blir ett slag i luften. Slutsatsen är att förslagen möjligen är otillräckliga men det är också möjligt att en maxgräns inte är lösningen på problemet.

Förkortningar

Brå	Brottsförebyggande rådet
CAT	Förenta Nationernas kommitté mot tortyr
CPT	Europarådets kommitté mot tortyr
Dir.	Kommittédirektiv
Europakonventionen/EKMR	Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter
FN	Förenta Nationerna
Grl.	Kongeriket Norges Grundlov av 17 mai 1814
Kripos	Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annan alvorlig kriminalitet
NAST	Det nasjonale statsadvokatembetet
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NOU	Norges offentlige utredninger
Ot.prp.	Odelstingsproposisjon
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:70)
RF	Regeringsform (1974:152)
SOU	Statens offentliga utredningar
Straffeprosessloven/Strpl.	Lov 22 mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Straffprocessuella tvångsmedel som t.ex. häktning¹ är ett av statens mest ingripande maktmedel i den enskildes liv. Bestämmelser om tvångsmedel grundar sig i en avvägning mellan allmänhetens intresse av effektiv brottsbekämpning och den enskildes fri- och rättigheter. Många gånger är häktning en nödvändig förutsättning för brottsutredning och lagföring.² Samtidigt finns en grundläggande rätt till personlig frihet och enligt Europadomstolens praxis är domstolens uppgift att bedöma om den misstänkte kan frigges snarare än att undersöka om häktningsskäl föreligger.³

Både Sverige och Norge har sedan 90-talet återkommande kritiserats internationellt och nationellt för bl.a. långa häktningstider och därmed en bristande rättssäkerhet. Den internationella kritiken kommer bl.a. från CPT, CAT och FN:s människorättskommitté.⁴ Den nationella kritiken kommer från flera olika juridiska aktörer.⁵ Till skillnad från många andra europeiska länder har varken norsk eller svensk rätt i dagsläget någon lagstadgad borte gräns

¹ Häktning heter *varetektsfengsling* på norska.

² Dir. 2015:80 s. 1-3; Prop. 2019/20:129 s. 18-19; Ekelöf m.fl. s. 38; Fredriksen s. 150.

³ Havre s. 25-26.

⁴ Prop. 2019/20:129 s. 16-19; NOU 2016:24 s. 322; Ot.prp. nr. 66 (2001-2002) s. 8-9; Se t.ex. CAT/C/SWE/CO/6-7, CCPR/C/SWE/CO/7 och Förenta Nationerna, Pressmeddelande, Reviewing Norway's report, human rights committee calls country 'model' on many issues, <<https://www.un.org/press/en/2006/hrc673rev1.doc.htm>>, besökt 2020-03-30.

⁵ Prop. 2019/20:129 s. 16-19; SOU 2016:52 s. 81-82; NOU 2016:24 s. 321-322; Se t.ex. Sveriges Advokatsamfund, Anne Ramberg kritiserar långa häktningstider, <<https://www.advokatsamfundet.se/Nyhetsarkiv/2014/december/Anne-Ramberg-kritiserar-langa-haktningstider/>>, besökt 2020-03-28 och Bør vurdere å innføre domstolskontroll med langvarige siktelsler, Aftenposten, <https://www.aftenposten.no/norge/i/ddz01/boer-vurdere-aa-innfoere-domstolskontroll-med-langvarige-siktelsler>, besökt 2020-03-30.

för häktning.⁶ Den svenska lagstiftaren föreslog dock så sent som i mars i år att en maxgräns bör införas i rättegångsbalken.⁷ Den norska lagstiftaren behandlade frågan 2002 och var då negativt inställd men diskussionen togs upp igen i en utredning från 2016 och en maxgräns föreslogs.⁸ Frågan är om en maxgräns kan vara lösningen på problemet med långa häktningstider?

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att undersöka och jämföra den svenska och norska hanteringen av långa häktningstider med fokus på en maxgräns för häktning samt bedöma effekterna av lagförslagen som redovisas. Häktningstiderna har kritiserats främst i förhållande till mänskliga rättigheter och EKMR är en naturlig del av uppsatsen. Uppsatsen besvarar följande frågeställningar för att uppfylla syftet:

1. Finns det skillnader mellan den svenska och norska regleringen av tidsfrister för häktning?
2. Stämmer den svenska och norska regleringen av tidsfrister för häktning överens med art. 5.3 EKMR?
3. Hur har den svenska och norska lagstiftaren försökt använda en maxgräns för att reducera häktningstiderna?
4. Kan en maxgräns vara lösningen på problemet med långa häktningstider?

1.3 Avgränsningar

Det finns flera tidsmässigt intressanta aspekter av frihetsberövandet men p.g.a. uppsatsens begränsade utrymme så behandlas endast tiden från

⁶ Dir. 2015:80 s. 5.

⁷ Prop. 2019/20:129 s. 6.

⁸ Ot.prp. nr. 66 (2001-2002) s. 47-50; NOU 2016:24 s. 48.

häktningsbeslut till frigivning eller åtals väckande. Uppsatsens fokus är av samma skäl straffprocessrätt och inte konstitutionell rätt. Vidare behandlas häktning uteslutande enligt 24 kap. 1 § RB och Strpl. § 171. Barn, utlänningar och psykiskt sjuka diskuteras inte som enskilda grupper. Avseende EKMR begränsas uppsatsen av utrymmesskäl till art. 5.3.

Den svenska och norska restriktionsanvändningen faller utanför uppsatsens syfte. Lagförslag som inte avser en maxgräns faller också utanför uppsatsen syfte.

Inrikesminister Mikael Damberg uppgav den 20 maj att maxgränsen troligen kommer bestämmas till nio månader i Justitieutskottets betänkande.⁹ Uppsatsen utgår dock från förslaget som det ser ut i Prop. 2019/20:129, d.v.s. en maxgräns om sex månader.

1.4 Teori och metod

Framställning är en komparativ studie och därmed skriven med ett komparativt perspektiv och en komparativ metod. Uppsatsen avser i enlighet med funktionalitetsprincipen att jämföra hur de olika rättssystem har försökt åtgärda ett problem.¹⁰ Svensk och norsk rätt lämpar sig för en komparativ studie i om. den nordiska rättslikheten.¹¹ Rättssystemens likhet medför dels att fokus i uppsatsens jämförelser är skillnader, dels att uppsatsen är relevant från ett praktiskt perspektiv eftersom en svensk lösning rätt så okomplicerat kan användas i norsk rätt och vice versa.¹² Jag hänvisar genomgående till norska lagrum och rättsdokument på det sätt som man gör i Norge.

⁹ Sveriges Radio, Regeringen ändrar kritiserat förslag om häktningstider, <<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7476925>>, besökt 2020-05-24.

¹⁰ Nääv och Zamboni s. 155-156; Sandgren s. 60.

¹¹ Sandgren s. 59-60.

¹² Nääv och Zamboni s. 144-145; Bogdan s. 55-56.

Jämförelserna förutsätter kunskap om gällande rätt och den redogörs för utifrån en rättsdogmatisk metod, d.v.s. den beskrivs m.h.a. allmänt accepterade rättskällor som lagar, förarbeten och doktrin.¹³ Avsnitt tre genomsyras av ett kritiskt perspektiv och de olika lagförslagen bedöms i avsnitt fyra delvis m.h.a. rättspolitisk argumentation vilket inte omfattas av den rättsdogmatiska metoden.¹⁴

1.5 Material och forskningsläge

De primära källorna för uppsatsens deskriptiva del om svensk och norsk gällande rätt är lagtext, förarbeten, lagkommentarer och läroböcker. Svensk litteratur behandlar ingående straffprocessuella tvångsmedel och uppsatsen utgår huvudsakligen från *Tredje rättegångshäftet* av Per Olof Ekelöf och *Tvångsmedel* av Robert Nordh. Vad gäller norsk litteratur så används *Innføring i straffeprosess* av Steinar Fredriksen och Merete Havres bok som baseras på hennes avhandling om den norska proportionalitetsprincipen i förhållande till art. 5.3 EKMR. Det finns ett stort antal kommenterande och analyserande böcker avseende EKMR och Europadomstolens praxis. Jag har således kunnat studera och jämföra svensk, norsk och engelsk litteratur.

Avsnitt tre utgår uteslutande från rapporter, utredningar och propositioner. Utredningen bakom Ot.prp. nr. 66 (2001-2002) nämns men hänvisas inte till direkt utan bara genom propositionen. Det beror på att varken jag eller de norska myndigheter som jag varit i kontakt med har hittat den.

Jag skrev under termin ett en uppsats om långa häktningstider och det svenska konstitutionella skyddets förenlighet med art. 5.3 EKMR. Den var användbar i starten av arbetet för att orientera sig i ämnet igen. Uppsatserna är dock olika

¹³ Sandgren s. 49-50.

¹⁴ Sandgren s. 48-52.

eftersom förevarande framställning avser straffprocessrätt och är en komparativ studie med ett snävare fokus. Det är på så sätt inget plagiat på mitt eget arbete.

1.6 Disposition

Frågeställning ett och två besvaras i avsnitt två som redovisar och jämför svensk och norsk gällande rätt samt EKMR. Frågeställning tre besvaras i avsnitt tre som redogör för lagstiftarens försök att reducera de långa häktningstiderna m.h.a. en maxgräns. Fokus ligger på redovisning av och jämförelse mellan en norsk proposition från 2002, en norsk utredning från 2016 och en svensk proposition från 2019. Frågeställning fyra besvaras i avsnitt fyra med en analys som bygger på jämförelserna i avsnitt 2.5 och 3.3.

2 Regler om häktning

2.1 Principer

I svensk och norsk rätt skall legalitetsprincipen, ändamålsprincipen, behovsprincipen och proportionalitetsprincipen beaktas vid användningen av straffprocessuella tvångsmedel. Proportionalitetsprincipen är av särskild vikt avseende frihetsberövanden.¹⁵ Den innebär att det intrång och men som användningen av ett tvångsmedel innebär för den misstänkte måste vägas upp av skälen för att det används.¹⁶

2.2 Häktning enligt rättegångsbalken

2.2.1 Förutsättningar för häktning enligt 24 kap. 1 § RB

Regler om frihetsberövanden som straffprocessuella tvångsmedel och prövningen av dessa finns i 24 kap. RB. Regleringen bygger på bestämmelserna om häktning och innebär att gripande förutsätter skäl för anhållande som i sin tur förutsätter skäl för häktning.¹⁷

Grundläggande förutsättningar för häktning enligt 24 kap. 1 § RB är dels brottsmisstanke, dels en av tre särskilda häktningsgrunder. Brottsmisstanken förutsätter att det finns ett konkret brott med minst ett års fängelse i den abstrakta straffskalan och att den misstänkte är på sannolika skäl misstänkt. De tre alternativa häktningsgrunderna är flyktfara, kollusionsfara och

¹⁵ Nordh s. 36-37; Fredriksen s. 160-161.

¹⁶ 2 kap. 21 § RF; 24 kap. 1 § 3 st. RB; Strpl. § 170a; SOU 1984:54 s. 78; Fredriksen s. 160-162.

¹⁷ 24 kap. 6-7 §§ RB.

recidivfara och syftet med frihetsberövandet skall vara att eliminera risken för att en av dem inträffar.¹⁸ Flyktfara varar oftast under lång tid vilket kan medföra långa häktningstider.¹⁹ Kollusionsfara avtar vanligen med tiden. Det innebär att domstolen måste vara särskilt noga med att göra en objektiv bedömning vid omhäktningförhandling.²⁰

2.2.2 Från häktningsbeslut till huvudförhandling

Häktningförhandling skall påbörjas inom fyra dygn från frihetsberövandets början och vid den fattar domstolen beslut i häktningsfrågan. Beslutar domstolen om häktning skall en tid sättas ut inom vilken åtal skall väckas.²¹ Åtalstiden får inte vara längre än nödvändigt och bestäms vanligen till en vecka eller två. Rätten kan dock bestämma en längre tid vid behov t.ex. avseende ett komplicerat mål med omfattande förundersökning.²² Rätten får på begäran av åklagaren förlänga den bestämda åtalstiden under vissa förutsättningar.²³ Begär åklagaren förlängd åtalstid upprepade gånger så bör domstolen ställa högre krav på att utredningen bedrivs skyndsamt.²⁴

Väcker åklagaren inte åtal inom två veckor och begärs fortsatt häktning så skall omhäktningförhandling hållas med som huvudregel högst två veckors mellanrum. Rätten får bestämma en längre tids mellanrum vid behov.²⁵ Undantaget tillämpas dock restriktivt och omhäktningförhandlingens

¹⁸ Nordh s. 48-51.

¹⁹ Ekelöf m.fl. s. 52-53; Jfr. Havre s. 127.

²⁰ Fitger m.fl., Rättegångsbalken m.m. (1 oktober 2019, JUNO), kommentaren till 24 kap. 1 § RB; Jfr. Bjerke (2019) Kommentar till Strpl. § 171.

²¹ 24 kap. 13 § RB; 24 kap. 18 § 1 st. RB.

²² Fitger m.fl., Rättegångsbalken m.m. (1 oktober 2019, JUNO), kommentaren till 24 kap. 18 § RB.

²³ 24 kap. 18 § 2 st. RB; Fitger m.fl., Rättegångsbalken m.m. (1 oktober 2019, JUNO), kommentaren till 24 kap. 18 § RB.

²⁴ Prop. 1986/87:112 s. 54.

²⁵ 24 kap. 18 § 3 st. RB.

funktion blir allt viktigare ju längre frihetsberövandet varar.²⁶ Syftet med omhäkningsförhandling är dels att pröva häkningsfrågan på nytt, dels att se till att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt.²⁷ Domstolen skall häva ett häkningsbeslut om åklagaren inte har väckt åtal inom den angivna åtalsfristen och förlängning inte har begärts eller om skäl för häktning inte längre föreligger.²⁸

Det finns i dagsläget ingen lagstadgad tidsgräns för hur länge en häktning kan pågå. Proportionalitetsprincipen anses styrande.²⁹ Det innebär att ingen får sitta häktad längre än vad som är nödvändigt i förhållande till syftet. Hänsyn skall tas till hur utredningen har bedrivits och om myndigheterna framöver kommer kunna agera med den skyndsamhet som behövs i förhållande till dels den misstänktes intressen, dels statens intresse av att saken utreds ordentligt.³⁰ Det anses inte proportionerligt att låta den misstänkte sitta häktad under längre tid än det förväntade fängelsestraffet och ju längre häktningen pågått desto starkare skäl för fortsatt häktning måste föreligga.³¹ Utredningssvårigheter och särskilt allvarlig brottslighet kan beaktas.³²

2.3 Häktning enligt straffeprocessloven

2.3.1 Förutsättningar för häktning enligt Strpl. §

²⁶ Fitger m.fl., Rättegångsbalken m.m. (1 oktober 2019, JUNO), kommentaren till 24 kap. 18 § RB; NJA 1997 s. 368.

²⁷ Fitger m.fl., Rättegångsbalken m.m. (1 oktober 2019, JUNO), kommentaren till 24 kap. 18 § RB.

²⁸ 24 kap. 20 § RB.

²⁹ Ekelöf m.fl. s. 67.

³⁰ NJA 2011 s. 518 p. 19-20.

³¹ Ekelöf m.fl. s. 67-68; NJA 2011 s. 518; Prop. 2019/20:129, s. 18.

³² Ekelöf m.fl. s. 67.

Regler om tvångsmedel finns huvudsakligen i *straffeprocesslovens* fjärde del. *Pågreppelse*³³ och häktning behandlas i *straffeprocesslovens* 14 kap. och benämns tillsammans som frihetsberövande.³⁴

Strpl. § 184 anger att domstolen kan besluta om häktning förutsatt att rekvisiten för *pågreppelse* föreligger och det inte finnas några andra alternativ till häktning. Rekvisiten för *pågreppelse* regleras i Strpl. § 171. Den misstänkte måste vara *mistenkt på skjellig grund* för ett brott vars straffskala omfattar mer än sex månader i fängelse. Vidare skall en av fyra häktningsgrunder föreligga. *Unndragelsefare*, *bevisforspillelsesfare* och *gjentakelsefare* motsvarar i princip de svenska häktningsgrunderna, se avsnitt 2.2.1. Den sista häktningsgrunden är att den misstänkte själv begär häktning men det tillämpas sällan och kommer inte behandlas vidare.³⁵

2.3.2 Från häktningsbeslut till huvudförhandling

Häktningsförhandling skall hållas senast tre dagar efter *pågreppelsen*.³⁶ Beslutar domstolen om häktning skall en tidsfrist för häktningen bestämmas. Den skall vara så kort som möjligt och som huvudregel inte överstiga fyra veckor. Domstolen kan bestämma en längre tidsfrist än så men den möjligheten används sällan. Domstolen kan vid omhäktningsförhandling förlänga fristen med fyra veckor åt gången.³⁷ Vid omhäktningsförhandling skall *påtalemyndigheten*³⁸ redogöra för dels vilka utredningsåtgärder som

³³ *Pågreppelse* inom den norska straffprocessrätten omfattar både *anholdelse* och *innbringelse*.

³⁴ Fredriksen s. 151.

³⁵ Strpl. § 171 st. 1; Havre s. 121.

³⁶ Strpl. § 175 st. 1; Strpl. § 183 st. 1.

³⁷ Fredriksen s. 189; Strpl. § 185 st. 1.

³⁸ Den norska åklagarmyndigheten. Motsvarar inte den svenska åklagarmyndigheten till fullo men huvudsakligen.

vidtagits och skall vidtas, dels när förundersökningen förväntas vara klar.³⁹ Domstolens uppgifter vid en omhåkningsförhandling är desamma som enligt svensk rätt, se avsnitt 2.2.2.⁴⁰

Det finns inga lagstadgade gränser för hur länge häktningen kan pågå. Domstolen måste dock beakta proportionalitetsprincipen och Norges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter, fr.a. art. 5.3 EKMR.⁴¹ Proportionalitetsprincipens betydelse ökar i takt med att häktningen pågår och det blir med tiden svårare att argumentera för att häktningen är proportionerlig.⁴² Den häktade skall släppas fri om åtal inte väcks och förutsättningarna för häktning inte längre föreligger alternativt när fristen för omhåkningsförhandling löpt ut och *påtalemyndigheten* inte begärt fortsatt häktning.⁴³

2.4 EKMR

2.4.1 Art. 5

Art. 5 EKMR garanterar rätten till personlig frihet och säkerhet med syfte att dels begränsa frihetsberövanden till när det är absolut nödvändigt, dels skydda individen från godtycklig arrestering⁴⁴ och häktning. Frihetsberövanden får endast ske i vissa angivna situationer, i den ordning som nationell lag föreskriver och på ett rättsenligt sätt.⁴⁵ Var och en som är

³⁹ Strpl. § 185 st. 3.

⁴⁰ Strpl. § 185 st 6.

⁴¹ Bjerke (2019) Kommentaren till Strpl. § 185.

⁴² Fredriksen s. 189.

⁴³ Strpl. § 187a.

⁴⁴ Inom svensk rätt används arrestering som begrepp bara avseende konventionsbestämmelserna.

⁴⁵ Art. 5.1.a-f EKMR; Danelius s. 108-112; Aall s. 369.

konventionsenligt frihetsberövad har rätt till de rättssäkerhetsgarantier som anges i bestämmelsen.⁴⁶

2.4.2 Art 5.3

Den som är frihetsberövad i enlighet med art. 5.1.c EKMR⁴⁷ har enligt art. 5.3 EKMR rätt till rättegång inom skälig tid eller frigivning i avvaktan på dom. Tidsfristen sträcker sig från det initiala frihetsberövandet till dom i första instans och rätten tillkommer enbart de som sitter frihetsberövade fram till rättegången.⁴⁸ Det finns inget entydigt svar på vad kravet på skälig tid innebär men det finns mycket praxis på området.⁴⁹ Utgångspunkten är att det föreligger en presumtion för frigivning och kravet handlar om det finns tungt nog vägande skäl för att göra undantag från den grundläggande rätten till personlig frihet eller inte.⁵⁰ Skälig tid bör tolkas restriktivt eftersom att det handlar om frihetsberövanden.⁵¹

Det finns ingen absolut borte gräns för häktning. Enligt Europadomstolen kan skäligheten inte bedömas på en abstrakt nivå utan måste anknytas till omständigheterna i det enskilda fallet.⁵² Fyra år har t.ex. ansetts skäligt samtidigt som fyra månader har ansetts oskäligt.⁵³ Europadomstolens praxis kan alltså uppfattas som spretig men det finns en modell för att avgöra om den misstänkte suttit häktad för länge eller inte. En skälighetsbedömning görs i två steg. Om ett av stegen inte uppfylls så har skälig tid överskridits och ett brott mot art. 5.3 EKMR föreligger. Först görs en bedömning av om de åberopade häktningsskälerna, utöver skälig misstanke, är tillräckliga och

⁴⁶ Art. 5.2-5 EKMR.

⁴⁷ Art 5.1.c EKMR avser frihetsberövanden inom ramen för en brottsutredning.

⁴⁸ Aall s. 385; Rainey, Wicks & Ovey s. 252.

⁴⁹ Danelius s. 141.

⁵⁰ Rainey, Wicks & Ovey s. 249; Bertelsen s. 127; McKay mot Förenade kungariket.

⁵¹ Danelius s. 141.

⁵² Van Dijk m.fl. s. 496; Wemhoff mot Tyskland.

⁵³ W mot Schweiz; Belchev mot Bulgarien.

relevanta i förhållande till omständigheterna i varje enskilt fall.⁵⁴ De nationella myndigheterna måste noga överväga behovet av fortsatt häktning och inte slentrianmässigt ange stereotypa häktningsskäl.⁵⁵ Det andra steget är frågan om nationella myndigheter bedrivit förundersökningen med *special diligence*, påkallad skyndsamt. De nationella myndigheterna måste alltså kunna visa på omständigheter som rättfärdigar häktningstiden.⁵⁶ Europadomstolen företar en helhetsbedömning och beaktar bl.a. förundersökningens längd, sakens komplexitet, parternas ageranden och eventuella dröjsmål i handläggningen. Längre handläggningstider har accepterats avseende allvarliga och samhällsfarliga brott med en internationell dimension.⁵⁷ Även om utredningen bedrivits skyndsamt nog och tillräckliga skäl föreligger så kan häktningstiden anses oskälig mot bakgrund av det proportionalitetskrav som genomsyrar art. 5.3 EKMR. Det måste t.ex. föreligga proportionalitet mellan häktningstiden och det möjliga straffet.⁵⁸ Sammantaget så beror bedömningen alltså på omständigheterna i det enskilda fallet.

2.5 Jämförelse av norsk och svensk rätt

2.5.1 Generellt

De svenska och norska regleringarna av häktning är likartade i konstruktion, grundläggande förutsättningar för häktning och i hur frihetsberövande går till.

⁵⁴ Rainey, Wicks & Ovey s. 250-253; van Dijk m.fl. s. 493-495.

⁵⁵ Danelius s. 142; Letellier mot Frankrike; Yankov mot Bulgarien; Vosgien mot Frankrike.

⁵⁶ Rainey, Wicks & Ovey s. 252-253; Van Dijk m.fl. s. 496; Stögmüller mot Österrike; De Pilla mot Italien.

⁵⁷ Rainey, Wicks & Ovey s. 253; van Dijk m.fl. s. 496-497; Danelius s. 142.

⁵⁸ Aall s. 396-397; Havre s. 74; Danelius, s. 141-142.

2.5.2 Tidsfrister

Den norska domstolen skall bestämma en icke-absolut tidsfrist för frihetsberövandet om högst fyra veckor som huvudregel. Vid fristens utgång skall omhåkningsförhandling hållas om åklagaren begär det. Den svenska domstolen bestämmer ingen sådan tidsfrist men omhåkningsförhandling skall som huvudregel hållas inom två veckor från häkningsbeslutet. Den svenska domstolen skall till skillnad från den norska bestämma en åtalsfrist. Det praktiska resultatet av regleringarna är alltså i princip detsamma.

I den norska propositionen Ot.prp. nr. 66 (2001-2002) diskuteras bl.a. om gränsen på fyra veckor bör begränsas och om domstolen bör bestämma en åtalsfrist. Utredaren kom fram till att det varken skulle gynna utredningen eller den misstänkte.⁵⁹

Med undantag för skillnaderna ovan så är tidsfristerna huvudsakligen överensstämmande. Det finns regler om när omhåkning skall hållas men det finns i dagsläget ingen maxgräns för hur länge häkning kan pågå utan proportionalitetsprincipen används istället som rättssäkerhetsgaranti mot för långa häkningstider.

2.5.3 I förhållande till EKMR

Både svensk och norsk grundlag garanterar rätten till rättegång inom skälig tid.⁶⁰ Enligt förarbeten motsvarar bestämmelserna dock art. 6.1 EKMR och inte art. 5.3 EKMR.⁶¹ Det verkar alltså inte finnas något konstitutionellt skydd för rätten till rättegång inom skälig tid i enlighet med art. 5.3 EKMR.

⁵⁹ Ot.prp. nr. 66 (2001-2002) s. 50-55.

⁶⁰ 2 kap. 11 § RF; Grf. § 95.

⁶¹ Prop. 2009/10:80 s. 156-163; Dokument 16 (2011-2012) s. 24.

Europadomstolen bedömning av häktningstiden liknar till stor del de svenska och norska reglerna om häktning. Vid omhäkningsförhandling enligt svensk och norsk rätt så är domstolens ena uppgift att undersöka om förutsättningarna för häktning fortsatt är uppfyllda, d.v.s. skäligen brottsmisstanke och särskild häktningsgrund, i överensstämmelse med Europadomstolens praxis. Domstolens andra uppgift är att se till att brottsutredningen bedrivs tillräckligt skyndsamt. Precis som Europadomstolen så beaktar de nationella domstolarna sakens komplexitet och utredningssvårigheter. I Norge underlättas bedömningen av *påtalemyndighetens* redovisningsskyldighet. De nationella domstolarnas sammantagna bedömning av frågan om fortsatt häktning görs liksom i Europadomstolen mot bakgrund av proportionalitetsprincipen. Det krävs starkare skäl ju längre häktningen pågår. Vidare skall häktningstiden vara proportionerlig i förhållande till det eventuella straffet. Proportionalitetsprincipen är det yttersta skyddet mot för långa häktningstider. Trots att det inte finns någon bestämmelse som uttryckligen garanterar rätten till rättegång inom skäligen tid i rättegångsbalken eller *straffeprocessloven*, så går det alltså att argumentera för att det innehållsmässigt finns motsvarande eller åtminstone liknande bestämmelser. Europadomstolen gör bedömningen i efterhand och de nationella domstolarna under brottsutredningens gång men metod och syfte är detsamma.

Europakonventionen och Europadomstolen föreskriver ingen bestämd tidsfrist för när omhäkningsförhandling skall hållas. På så sätt är de nationella regleringarna tydligare och det kan argumenteras för att de tillförsäkrar den misstänkte mer rättssäkerhet än EKMR. Samtidigt finns en viss risk för att det leder till en slentrianmässig omhäktning, d.v.s. att domstolen av vana godkänner två veckor enligt svensk rätt och fyra veckor enligt norsk rätt utan att noga överväga tidsperioden.

3 Hantering av långa häktningstider

3.1 Sverige

3.1.1 Tidigare initiativ för att motverka långa häktningstider

Under åren 2013-2016 togs en rad statliga initiativ till utredningar och rapporter avseende långa häktningstider. På uppdrag av riksåklagaren utgav Åklagarmyndigheten en rapport som bl.a. behandlar frågan om hur oproportionerligt långa häktningstider kan undvikas och enligt rapporten saknas skäl för att införa en maxgräns.⁶² Justitiedepartementet beslutade 2015 om tre uppdrag varav en större utredning i syfte att bl.a. minska användningen av häktning. Se mer om utredningen SOU 2016:52 nedan.⁶³ Justitiedepartementet tillsatte ännu en utredning 2016 med syfte att effektivisera stora brottmålprocesser.⁶⁴ Utredningen avser inte att motverka långa häktningstider och tidsgränser för häktning diskuteras inte men långa häktningstider förekommer främst i stora brottmål och en effektiviserad brottmålsprocess kan bidra till kortare häktningstider.⁶⁵

⁶² Åklagarmyndigheten 2014 s. 75-76.

⁶³ Justitiedepartementet, Pressmeddelande, Regeringen lämnar tre uppdrag som syftar till att minska användningen av häktning och bryta isoleringen av häktade, <<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2015/07/regeringen-lamnar-tre-uppdrag-som-syftar-till-att-minska-anvandningen-av-haktning-och-bryta-isoleringen-av-haktade/>>, besökt 2020-04-05.

⁶⁴ Dir 2016:31 s. 1-5; Dir 2017:109 s. 1; Dir. 2019:16 s. 1.

⁶⁵ Dir 2016:31 s. 1-5; SOU 2019:38 s. 426; SOU 2017:98 s. 271.

3.1.2 Prop. 2019/20:129

3.1.2.1 Bakgrund

2015 års utredning utmynnade i betänkandet SOU 2016:52 Färre i häkte och minskad isolering. Den 19 mars 2020 överlämnades Prop. 2019/20:129 Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering till riksdagen.⁶⁶ Lagförslaget och motiven i propositionen stämmer till stor del överens med utredningen och nedan redovisas utredningen och propositionen därför tillsammans.

3.1.2.2 Maxgräns för häktning – lagförslaget och motiven

En del av utredningen avser långa häktningstider och utredaren skall:

1. Kartlägga förekomsten av mycket långa häktningstider.
2. Analysera behovet av bl.a. en tidsfrist för häktning.
3. Ge förslag på hur en eventuell reglering bör se ut.⁶⁷

Sammantaget anser SOU:2016 mot bakgrund av såväl internationell som nationell kritik att det finns ett behov av en genomgripande förändring i synen på häktning och det presenteras lagförslag på bl.a. en maxgräns för häktning.⁶⁸ Prop. 2019 föreslår mot bakgrund av utredningen en ny bestämmelse, 24 kap. 4a § RB, som anger en borte gräns för häktning:

”En misstänkt får vara berövad friheten i Sverige som häktad under en sammanhängande tid om högst sex månader fram till dess att åtal har väckts. Om det finns synnerliga skäl får rätten

⁶⁶ Fr.o.m. kallas utredningen för SOU:2016 och propositionen för Prop. 2019.

⁶⁷ Dir. 2015:80 s. 1 och 6-8.

⁶⁸ SOU 2016:52 s. 14-18 och 82-83.

på begäran av åklagaren besluta att tiden får överskridas.”⁶⁹

SOU:2016 ger en bild av passiva domstolar som inte ställer proportionalitetsprincipen på sin spets eller kontrollerar brottsundersökningens bedrivande vilket innebär att det verkliga ansvaret för häktningstiderna åvilar den enskilde åklagaren. Det fungerar väl i många fall men det öppnar även upp för oproportionerliga omhäktningar och för långa häktningstider.⁷⁰ Den mest effektiva lösningen på problemet bedöms vara en maxgräns för hur länge häktning får pågå. Det skulle leda till att långa häktningstider kan undvikas och ökad förutsägbarhet över häktningstiden för den häktade.⁷¹ Prop. 2019 redovisar i huvudsak samma skäl för införande av en tidsgräns som SOU:2016 men betonar Sveriges internationella åtaganden i större utsträckning.⁷²

Ett vanligt förekommande argument mot lagstadgade tidsfrister är risken för att de skulle fungera normerande för utredningstiden och därmed leda till generellt sett längre häktningstider. SOU:2016 och Prop. 2019 anser dock att en maxgräns snarare skulle skapa ett incitament för effektivare förundersökningar och bättre resursutnyttjande. Det skulle leda till kortare handläggningstider och frågan om överskridande av tiden skulle därmed inte aktualiseras avseende häktningar som idag överstiger sex månader.⁷³

3.1.2.3 Maxgräns för häktning – tidsgränsen och undantaget

Maxgränsen föreslås vara sex sammanhängande månader fr.o.m. frihetsberövandet till dess åtal väcks. Tiden skall beräknas i enlighet med lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid. Större delen av dagens

⁶⁹ Prop. 2019/20:129 s. 6.

⁷⁰ SOU 2016:52 s. 114.

⁷¹ SOU 2016:52 s. 114-115.

⁷² Prop. 2019/20:129 s. 18-22.

⁷³ SOU 2016:52 s. 115-117; Prop. 2019/20:129 s. 18-19.

häktningstider understiger sex månader och kommer inte beröras av förslaget utan det är främst de allra längsta häktningstiderna som påverkas.⁷⁴ En majoritet av remissinstanserna har inga invändningar. Civil Rights Defenders anser dock att det bör finnas särskilda kortare tidsfrister för mindre allvarlig brottslighet.⁷⁵ Prop. 2019 menar att långa häktningstider inte är ett problem vad gäller sådana fall och kortare tidsfrister behövs därmed inte.⁷⁶

Det finns utredningar som kräver mer tid och för att inte försvåra brottsbekämpningen så anses ett undantag nödvändigt avseende den allvarligaste och mest komplexa brottsligheten.⁷⁷ Domstolen skall ha möjlighet att godkänna överskridande av maxgränsen på begäran av åklagaren förutsatt att det föreligger synnerliga skäl. Begäran skall göras klockan elva dagen före maxgränsen nås och domstolen skall hålla häktningsförhandling senast dagen då maxgränsen nås.⁷⁸ Godkänner domstolen överskridande så finns inte längre någon borte gräns utan då gäller proportionalitetsprincipen som rättssäkerhetsgaranti mot för långa häktningstider, precis som enligt nu gällande rätt.⁷⁹ Ett fåtal remissinstanser har invändningar mot undantaget.⁸⁰ Civil Right Defenders ifrågasätter t.ex. den faktiska effekten av maxgränsen och föreslår att det skall finnas en absolut borte gräns när undantaget tillämpas.⁸¹ Lagrådet anser att regeringen bör överväga ett krav på förnyad prövning av om synnerliga skäl föreligger vid varje omhäktningsförhandling efter maxgränsen nåtts.⁸²

⁷⁴ SOU 2016:52 s. 117; Prop. 2019/20:129 s. 19-20 och 54.

⁷⁵ Prop. 2019/20:129 s. 18; Civil Right Defenders remissyttrande över SOU 2016:52 s. 4.

⁷⁶ Prop. 2019/20:129 s. 20.

⁷⁷ SOU 2016:52 s. 115-117; Prop. 2019/20:129 s. 18-23.

⁷⁸ Prop. 2019/20:129 s. 6-9 och 58-59.

⁷⁹ Prop. 2019/20:129 s. 25.

⁸⁰ Prop. 2019/20:129 s. 18.

⁸¹ Civil Right Defenders remissyttrande över SOU 2016:52 s 4.

⁸² Lagrådets yttrande 2020-02-25 s. 2-3.

Undantaget skall tillämpas när synnerliga skäl och ett fortsatt behov av häktning föreligger. Det anses inte möjligt att i lagtexten uttömmande ange de omständigheter som utgör synnerliga skäl utan domstolen skall göra en bedömning i varje enskilt fall men det är ett högt ställt krav som redan tillämpas i brottmål. Synnerliga skäl föreligger typiskt sett vid komplexa brott med mycket högt straffvärde som t.ex. organiserad eller gängrelaterad brottslighet eller brott med en internationell dimension. Majoriteten av remissinstanserna har inga invändningar.⁸³ Advokatsamfundet anser dock att undantaget riskerar att tillämpas i alltför vid omfattning och att maxgränsen därmed tappar sitt syfte.⁸⁴

3.2 Norge

3.2.1 Inledning

Frågan om tidsfrister för häktning diskuterades och avvisades i Norge redan på 80-talet i förarbetena till *straffeprocessloven*. Argumenten bottnade huvudsakligen i att det skulle försvåra brottsutredningen i omfattande och komplicerade mål. Rättssäkerheten vid långa häktningstider skulle istället säkerställas av mer frekvent prövning av häktningsfrågan.⁸⁵

3.2.2 Ot.prp. nr. 66 (2001-2002)

3.2.2.1 Bakgrund

Mot bakgrund av kritiken som riktats mot Norge under 90-talet så togs frågan om långa häktningstider och tidsfrister upp igen. Två utredningar tillsattes 1999 med uppgift att se över brottmålsprocessen och ge lämpliga förslag på

⁸³ Prop. 2019/20:129 s. 22-24 och 54-55.

⁸⁴ Advokatsamfundets remissyttrande över SOU 2016:52 s. 5-7.

⁸⁵ Ot.prp. nr. 53 (1983-1984) s. 45-46.

hur handläggningstiderna kan reduceras.⁸⁶ De utmynnade i proposition Ot.prp. nr. 66 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (hurtigere straffesaksbehandling, varetektsfengsling i isolasjon mv.).⁸⁷ Utredningarna och propositionen kommer nedan behandlas tillsammans.

3.2.2.2 Maxgräns för häktning

Prop. 2002 anser inte att det vore orimligt med begränsande frister eftersom häktning inte skall fungera som förtida straff. Dessutom skulle en maxgräns sannolikt reducera tiden under vilken utredningen står still och utredningen skulle alltså effektiviseras utan att kvaliteten försämras. Långa häktningstider anses dock sällan bero på brottsutredningen utan snarare på den tid som det tar att få saken genom två instanser. Häktningstiderna anses alltså ligga utom *påtalemyndighetens* kontroll och en maxgräns för häktning skulle därför inte vara lösningen på problemet.

Det finns även många problematiska aspekter med utformandet av maxgränsen. Skall det t.ex. finnas en maxgräns eller flera för olika typer av brottslighet? Långa häktningstider anses främst förekomma p.g.a. flykttfara avseende allvarlig brottslighet. Det ses dock inte som ett problem utan Prop. 2002 anser att det finns ett legitimt behov av längre häktningstider och en maxgräns skulle behöva vara mycket lång för att tillgodose det. Recidivfara och kollusionsfara orsakar mer sällan långa häktningstider och en maxgräns anses i dessa fall troligen inte få någon praktisk betydelse. Slutligen läggs särskild vikt vid risken för att en maxgräns skulle fungera normerande för vad som anses vara rimlig utredningstid och därmed leda till generellt sett längre häktningstider än tidigare. Sammantaget anses argumenten mot en tidsgräns väga tyngre än argumenten för en sådan och tidsgränser bör inte användas som ett medel för att reducera häktningstider. Flertalet remissinstanser ställer sig positiva till att inte införa tidsgränser.⁸⁸

⁸⁶ Ot.prp. nr. 66 (2001-2002) s. 2-8.

⁸⁷ Propositionen kallas fr.om. nu för Prop. 2002.

⁸⁸ Ot.prp. nr. 66 (2001-2002) s. 47-50.

3.2.3 NOU 2016:24

3.2.3.1 Bakgrund

2014 tillsattes en utredning med uppgift att utforma en ny *straffeprocesslov*. Det ansågs finnas ett reformbehov p.g.a. av en förändrad brottslighet.⁸⁹ Utredningen utmynnade i NOU 2016:24 Ny straffeprocesslov.⁹⁰ Arbetet med en proposition har skjutits upp flera gånger och i dagsläget finns inget förväntat slutdatum p.g.a. datatekniska problem. Istället väntas en proposition om ändringar i nu gällande *straffeprocesslov* vara klar 2021.⁹¹

3.2.3.2 Maxgräns för häktning – lagförslaget och motiven

Mot bakgrund av den ökande häktesanvändningen och återkommande kritiken så är utredningens utgångspunkt att det finns ett behov av en begränsad häktesanvändning och reducerade handläggningstider. Långa häktningstider och eventuella lösningar diskuteras avseende varje häktningssgrund för sig. Vad gäller recidivfara diskuteras dock ingen tidsaspekt överhuvudtaget. Flyktfara avtar sällan under brottsutredningens gång och långa häktningstider är därmed vanligt förekommande. Det anses emellertid nödvändigt och frågan om en maxgräns diskuteras inte.⁹²

Vad gäller häktning m.a.a. kollusionsfara så anses *påtalemyndigheten* ha goda möjligheter att reducera risken i takt med utredningens gång. Det bör därför ställas höga krav på förundersökningens bedrivande och om

⁸⁹ NOU 2016:24 s. 93-97.

⁹⁰ Utredningen kallas fr.o.m. nu för NOU:2016.

⁹¹ Arbetet med en ny straffeprocesslov er lagt på vent, Rett24, <<https://rett24.no/articles/arbeidet-med-ny-straffeprocesslov-er-lagt-pa-vent>>, besökt 2020-04-01.

⁹² NOU 2016:24 s. 320-323.

påtalemyndigheten underlåter att säkra bevis på ett tillfredsställande sätt så bör häktningen anses oproportionerlig. Om en maxgräns för häktningstiden är önskvärd eller inte beror på hur lång den är. Å ena sidan skulle en för snäv tidsfrist hämma brottsbekämpning och lagföring. Å andra sidan skulle en för lång tidsfrist inte ge önskad effekt. Utredningen anser att en maxgräns om tre månader inte vore en orimlig begränsning. Den förväntas leda till minskad häktesanvändning m.a.a. kollusionsfara och markera kravet på en skyndsam utredning.⁹³ Maxgränsen föreslås utgöra tredje stycket av den nya bestämmelsen Strpl. § 15-2 om kollusionsfara:

”Mistenkte kan ikke holdes fengslet i mer enn 3 måneder etter denne bestemmelsen.”⁹⁴

3.2.3.3 Maxgräns för häktning – remissyttranden

Ett stort antal remissinstanser är starkt kritiska till tremånadersfristen. De anser att maxgränsen skulle inverka negativt på möjligheterna att utreda och lagföra allvarlig brottslighet. Lagförslaget anses ogenomtänkt och inte förhålla sig till den praktiska verkligheten där utredningar kopplade till internationell, organiserad eller gängrelaterad brottslighet ofta är omfattande och ständigt utvecklas. Det är inte sällan tidskrävande att säkra bevisning och häktning är då nödvändigt. Flera remissinstanser anser att domstolens prövning av häktning är en tillräcklig rättssäkerhetsgaranti mot för långa häktningstider.⁹⁵ Vissa remissinstanser är extremt kritiska. NAST anser t.ex. att *”utvalgets forslag bærer preg av en prinsipiell motstand mot bruk av varetektsfengsling”*.⁹⁶ Andra ifrågasätter utgångspunkten för NOU:2016 och

⁹³ NOU 2016:24 s. 323-326.

⁹⁴ NOU 2016:24 s. 48.

⁹⁵ Se t.ex. NAST (2017) s. 17-23; Kripos (2017) s. 44-46; Dommerforeningen (2017) s. 17-18; Rogaland statsadvokatembete (2017) s. 12; Oslo politidistrikt (2017) s. 30-42; Finnmark politidistrikt (2017) s. 1-2; Innlandet politidistrikt (2017) s. 14; Møre och Romsdal politidistrikt (2017) s. 4-5.

⁹⁶ NAST (2017) s. 22.

avsaknaden av hänsyn till brottsbekämpning och allmänhetens behov av skydd mot brottslighet, som också är en mänsklig rättighet.⁹⁷

Det finns remissinstanser som är positivt inställda till förslaget.⁹⁸ *Riksadvokaten* anser inte att maxgränsen utgör ett problem men att det bör vara möjligt att göra undantag för de mest allvarliga och komplicerade utredningarna.⁹⁹ Det norska advokatsamfundet och *Rettspolitisk forening* anser att maxgränsen bör inskränkas till fyra veckor istället för tre månader men med möjlighet till undantag.¹⁰⁰

3.3 Jämförelse

3.3.1 Fokus på långa häktningstider

Den svenska regeringen har sedan 2014 uppmärksammat problemet med långa häktningstider och försökt åtgärda det men utan önskad effekt. Den internationella kritiken består och andelen långa häktningstider har inte minskat.¹⁰¹ Det är mot den bakgrunden som Prop. 2019 förslår en maxgräns. Den norska regeringen tog upp frågan om långa häktningstider runt 2000-talet men verkar sedan dess inte ha fokuserat på problemet trots den ökade häktesanvändningen och återkommande kritik.¹⁰² NOU:2016 berör ämnet men endast kortfattat. Fokus ligger snarare på andra aspekter av frihetsberövandet som t.ex. fristen för häktningsförhandling.¹⁰³ Sammantaget verkar den svenska regeringen ha ansett långa häktningstider som ett större

⁹⁷ Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter (2017) s. 6; Oslo politidistrikt (2017) s. 35-42.

⁹⁸ Se t.ex. Gulating lagmansrett (2017) s. 8.

⁹⁹ Riksadvokaten (2017) s. 40-41.

¹⁰⁰ Advokatforeningen (2017) s. 47-49; Rettspolitisk forening (2017) s. 6-8.

¹⁰¹ Brå 2017 s. 10; Prop. 2019/20:129 s. 17.

¹⁰² NOU 2016:24 s. 320-321.

¹⁰³ NOU 2016:24 s. 327-329.

problem och varit mer intresserad av att åtgärda det genom en maxgräns än den norska regeringen.

3.3.2 Maxgräns för häktning

3.3.2.1 Orsaken till långa utredningstider

Utgångspunkten i norska Prop. 2002 är att långa häktningstider inte beror på brottsutredningen utan på sådant som ligger utom *påtalemyndighetens* kontroll och lösningen på problemet anses således inte vara en maxgräns. Det skulle snarare vara hämmande för brottsbekämpningen, särskilt avseende allvarlig brottslighet med flyktfara som häktningsgrund, och kanske föranleda längre häktningstider. Svenska Prop. 2019 ställer sig positiv till en maxgräns. Det ses som den mest effektiva lösningen på problemet mot bakgrund av att utredningstiderna förväntas bli kortare p.g.a. ökad effektivitet och bättre resursutnyttjande. Utgångspunkten är alltså att långa häktningstider beror på långa utredningstider.

Det finns en tydlig skillnad mellan Prop. 2002 och Prop. 2019 i synen på vad problemet med långa häktningstider beror på. Det är kanske därför inte så onaturligt att effekterna av en maxgräns bedöms på olika sätt. Prop. 2019 och NOU:2016 delar däremot i princip samma utgångspunkt. Den norska lagstiftaren har ändrat inställning sedan Prop. 2002 och anser att långa utredningstider är orsaken till långa häktningstider. Både Prop. 2019 och NOU:2016 har alltså som ambition att förkorta handläggningstiderna men behovet av en maxgräns bedöms ändå på olika sätt.

3.3.2.2 Diskussionen

Sättet att diskutera frågan om långa häktningstider och en maxgräns på skiljer sig åt mellan Prop. 2019 respektive Prop. 2002 och NOU:2016. Prop. 2019 diskuterar inte maxgränsen i förhållande till de olika häktningsgrunderna trots att behovet av långa utredningstider möjligen ser annorlunda ut och inga

alternativa lösningar till gränsen om sex månader lyfts. Den svenska diskussion är i det avseendet något begränsad i förhållande till den norska. Enligt Prop. 2002 finns problem med att formulera en eller flera maxgränser som tillgodoser både rättssäkerhet och brottsbekämpning. Samtidigt övervägs inte möjligheten till undantag trots att det skulle kunna vara lösningen på problemet. Diskussionen i NOU:2016 är mycket komprimerad och det finns knappt några resonemang bakom förslaget på en maxgräns avseende kollusionsfara. Utredningen redogör kortfattat för de förväntade effekterna med maxgränsen men lyfter inga nackdelar eller risker. Frågan om en maxgräns berörs inte vad gäller recidivfara och möjligheten till undantag diskuteras inte. Båda de norska diskussionerna framstår på så sätt som mer förenklade än den svenska.

Maxgränsens längd anses avgörande enligt NOU:2016. Trots det finns i princip ingen motivering till varför den skall vara tre månader och många remissinstanser är mycket kritiska. Tidsgränsen om sex månader i Prop. 2019 är jämförelsevis mer genomtänkt då den föreslås mot bakgrund av internationella jämförelser, statistik över häktningstider och endast ett litet antal invändningar från remissinstanserna.

4 Analys och slutsats

4.1 Analys

4.1.1 För- och nackdelar med en maxgräns för häktning

Det går att se fördelar med en borte gräns för häktning. Det skulle medföra ökad förutsägbarhet för den häktade och därmed ökad rättssäkerhet. Maxgränsen skulle kunna ha en handlingsdirigerande effekt och resultera i effektivare brottsutredningar och därmed kortare häktningstider. Maxgränsen kan även ses som en påminnelse om dels att utredningen skall bedrivas skyndsamt, dels vikten av proportionalitetsprincipen. Maxgränsen skulle på så sätt kunna innebära en tydligare förenlighet med art. 5.3 EKMR trots att Europadomstolen inte ställer något krav på en borte gräns.

Det går även att se nackdelar med en maxgräns. Den skulle kunna leda till sämre förutsättningar för brottsbekämpning och lagföring när allvarliga och svårutredda brott inte hinner utredas i tid. Det finns därmed en risk för att brottsoffer och allmänheten inte garanteras ett tillräckligt skydd mot brottslighet vilket även det kan utgöra ett brott mot mänskliga rättigheter. Det finns inte heller något som garanterar att en maxgräns leder till kortare häktningstider, den skulle t.om. kunna resultera i längre häktningstider än tidigare om maxgränsen uppfattas som normerande för häktningstider under sex månader.

4.1.2 Kommer lagförslagen leda till kortare

häktningstider?

4.1.2.1 Prop. 2019/20:129

Prop. 2019 menar att maxgränsen främst skulle påverka de längsta häktningstiderna. Det är dock givet eftersom gränsen går vid sex månader. Den centrala frågan är snarare om maxgränsen verkligen får någon effekt? De omständigheter som anges kunna utgöra synnerliga skäl är samma omständigheter som i dagsläget leder till långa häktningstider. Undantaget från maxgränsen lär alltså omfatta majoriteten av dagens långa häktningstider och maxgränsen blir då ett slag i luften. När undantaget tillämpas skall proportionalitetsprincipen ensamt fungera som rättssäkerhetsgaranti mot för långa häktningstider. Det finns då viss en risk för att åklagarens och polisens ambitionsnivå avtar något efter beslut om överskridande av maxgränsen. Dessutom bygger Prop. 2019 på bilden av att domstolens prövning av frihetsberövanden mot proportionalitetsprincipen inte är särskilt välfungerande. Varför skulle den fungera bättre för att det finns en maxgräns om sex månader? Sammantaget så verkar förslaget om en maxgräns inte komma att påverka de längre häktningstiderna, undantaget kommer att tillämpas och häktningstiderna bedömas i huvudsak på samma sätt som innan Prop. 2019.

Undantag från maxgränsen får dock anses vara nödvändigt för en effektiv brottsbekämpning men om maxgränsen skall ge effekt så bör förslaget utformas annorlunda. Som Lagrådet påpekar så ökar behovet av restriktivitet med tiden och om avsikten är att komma åt de riktigt långa häktningstiderna så bör väl kravet på synnerliga skäl upprätthållas vid varje omhäktningförhandling, även eller kanske t.o.m. särskilt vid överskridande av maxgränsen? Häktning är ett pågående tvångsmedel vars användning skall prövas fortlöpande och om lagen anger att det krävs synnerliga skäl för att överskrida sex månader så bör det rimligtvis krävas synnerliga skäl även efter överskridandet. Annars skapas en situation där det ställs hårdare krav när frihetsberövandet pågått i sex månader än när frihetsberövandet pågått i sex månader och en dag. Om domstolen regelbundet prövar synnerliga skäl så blir

det tydligare att skälen måste föreligga även fortsatt och behöver vara allt tyngre ju längre häktningen pågår. Proportionalitetsprincipen skulle på så sätt genomsyra bedömningen och maxgränsen skulle faktiskt kunna påverka de långa häktningstiderna. En återkommande prövning av synnerliga skäl skulle dessutom även innebära ökad rättssäkerhet för den häktade och bättre överensstämmelse med EKMR. Europadomstolen anser nämligen att det bör ges utrymme för längre häktningstider men att skälen för undantaget måste prövas frekvent.

Sammanfattningsvis finns alltså en inte helt obetydlig risk för att avsikten med maxgränsen inte förverkligas. Det finns t.om. en viss risk för att maxgränsen blir normerande och leder till att häktningstider under sex månader blir längre än tidigare och därmed oproportionerliga.

4.1.2.2 Ot.prp. nr. 66 (2001-2002) och NOU 2016:24

Maxgränsen om tre månader som föreslås i NOU:2016 kan inte sägas ge uttryck för en balans mellan effektiv brottsbekämpning och rättssäkerhet. Tidsgränsen är absolut och skulle med största sannolikhet reducera häktningstiderna m.a.a. kollusionsfara men samtidigt påtagligt försämra förutsättningarna för brottsbekämpning. Tunga remissinstanser menar att utredningar om allvarlig och komplex brottslighet avseende personer häktade m.a.a. kollusionsfara inte är ovanliga och att längre häktningstider är nödvändiga för att lagföring skall vara möjlig. Maxgränsen kan alltså göra det svårare för staten att tillgodose allmänhetens intresse av effektiv brottsbekämpning och enskildas skydd mot brottslighet. Det skulle strida mot grundvalarna för en rättsstat och mänskliga rättigheter. Sammantaget skulle maxgränsen troligen leda till kortare häktningstider men bara avseende kollusionsfara och på bekostnad av brottsbekämpningen.

Det finns ett fokus på internationella förpliktelser och uppfyllande av mänskliga rättigheter hos den norska lagstiftaren och vissa tidsaspekter av brottmålsprocessen diskuteras ofta ingående. Långa häktningstider verkar

däremot inte anses vara ett väsentligt problem och med undantag för förslaget i NOU:2016 så finns en negativ inställning till en maxgräns. Förarbetena till 80-talets *straffprocesslov* ansåg att en maxgräns skulle försvåra den brottsutredande verksamheten och således inte var önskvärd. Både Prop. 2002 och NOU:2016 resonerar på samma sätt och fr.a. avseende häktning m.a.a. flykttfara trots att långa häktningstider främst förekommer i sådana fall och att behovet av en begränsning därmed gör sig särskilt gällande.

4.1.3 Är en maxgräns verkligen lösningen?

Både Prop. 2019 och NOU:2016 har som utgångspunkt att bemöta kritik mot långa häktningstider i förhållande till mänskliga rättigheter. Europadomstolen föreskriver ingen borte gräns för häktning. Är det då verkligen det bästa sättet att försöka åtgärda problemet på? Europadomstolen anser att en bedömning av häktningstiden måste göras i varje enskilt fall mot de föreliggande omständigheterna och det finns ett tydligt fokus på proportionalitetsprincipen. Det borde därför inte spela någon roll om den misstänkte bara suttit häktad i en månad, det kan ändå vara oproportionerligt länge. Långa häktningstider är inte bara häktningstider som överskrider en viss tid utan även häktningstider som är oproportionerliga oavsett längd. Både den svenska och norska lagstiftaren verkar dock missa den aspekten trots att svensk och norsk rätt innehållsmässigt stämmer överens med rätten till rättegång inom skälig tid. Prop. 2019 fokuserar enbart på riktigt långa häktningstider och ett återkommande resonemang även i Prop. 2002 och NOU:2016 går ut på att enstaka långa häktningstider inte är ett problem. Det är ett problematiskt förhållningssätt när målet är att uppfylla konventionsåtagandena. Det är även ett problematiskt synsätt med ett rättssäkerhetsperspektiv. För den enskilde spelar det ingen roll vad statistik över häktningstider säger utan det centrala är att rätten till personlig frihet inte kränks genom en oproportionerligt lång häktningstid.

Sammanfattningsvis så är problemet kanske inte avsaknaden av en maxgräns utan snarare förhållningssättet till långa häktningstider och tillämpningen av reglerna. Enligt Prop. 2019 ställer t.ex. de svenska domstolarna inte alltid proportionalitetsprincipen på sin spets och skapar därmed en risk för oproportionerliga häktningstider. Vad gäller norsk rätt så framstår inställningen hos den norska lagstiftaren och de brottsbekämpande myndigheterna som ett problem då de inte lägger fokus på långa häktningstider eller på att eftersträva kortare häktningstider där det behövs.

Slutligen kan man faktiskt fråga sig om diskussionen avseende långa häktningstider angriper problemet på ett bakvänt sätt. Vill man lösa ett problem så måste man ta reda på var problemet finns och fokus bör då kanske ligga på orsakerna till långa häktningstider istället för på resultatet. Varför har Sverige och Norge längre häktningstider än andra länder? Både Prop. 2019 och NOU:2016 anser att det beror på långa utredningstider men vad beror de långa utredningstiderna på? Är de kanske en produkt av den fria bevisprövningen i Sverige och Norge? Är en maxgräns i sådana fall önskvärd? Skall kortare häktningstider eftersträvas om det sker på bekostnad av brottsutredningen enligt nuvarande regelverk?

4.2 Slutsats

Den svenska och norska lagstiftaren förhåller sig till problemet med långa häktningstider och frågan om en maxgräns på olika sätt. Förutsatt att den svenska propositionen antas så kommer maxgränsen antagligen inte påverka de längre häktningstiderna och därmed inte ge önskad effekt. Det norska förslaget skulle visserligen leda till kortare häktningstider avseende kollusionsfara men mot bakgrund av remissinstansernas kritik så är det tveksamt om förslaget tas med i en proposition. Det är möjligt att förslagen är otillräckliga men det är också möjligt att en maxgräns inte är lösningen på problemet.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1986/87:112	Om anhållande och häktning m.m.
Prop. 2009/10:80	En reformerad grundlag.
Prop. 2019/20:129	Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering.

Statens offentliga utredningar

SOU 1984:54	Tvångsmedel – anonymitet – integritet.
SOU 2016:52	Färre i häkte och minskad isolering.
SOU 2017:98	Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål.
SOU 2019:38	Stora brottmål – nya processrättsliga verktyg.

Kommittédirektiv

Dir. 2015:80	Färre i häkte och minskad isolering.
Dir 2016:31	En modern brottmålsprocess anpassad även för stora mål.
Dir 2017:109	Tilläggsdirektiv till Utredningen om processrätt och stora brottmål.
Dir. 2019:16	Tilläggsdirektiv till Utredningen om processrätt och stora brottmål.

Övrigt

Lagrådets yttrande 2020-02-25	Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering.
-------------------------------	--

Nationella rapporter

Brottsförebyggande rådet, *Att minska isolering i häkte*, januari 2017 (cit. Brå 2017).

Åklagarmyndigheten, *Häktningstider och restriktioner*, januari 2014 (cit. Åklagarmyndigheten 2014).

Norskt material

Lagar

Grunnloven

Kongeriket Norges Grundlov av 17 mai 1814.

Straffeprosessloven

Lov 22 mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker.

Förarbeten

Ot.prp. nr. 53 (1983-1984)

Om lov om ikraftsetting og endring av den nye straffeprosessloven m.m.

Ot.prp. nr. 66 (2001-2002)

Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (hurtigere straffesaksbehandling, varetektsfengsling i isolasjon mv.).

NOU 2016:24

Ny straffeprosesslov.

Nationella rapporter

Rapport från Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven, 2011-12-19 (cit. Dokument 16 (2011-2012)).

Internationella rapporter

CAT/C/SWE/CO/6-7, Förenta Nationernas kommitté mot tortyr, *Consideration of reports submitted by States parties under article 19 of the Convention, pursuant to the optional reporting procedure: Combined sixth and seventh periodic reports of States parties due in 2012, 2013* (cit. CAT/CE/SWE/CO/6-7).

CCPR/C/SWE/CO/7, Förenta Nationernas människorättskommitté, *Concluding observations on the seventh periodic report of Sweden, 2016* (cit. CCPR/C/SWE/CO/7).

Elektroniska källor

Arbetet med en ny straffeprocesslov er lagt på vent, Rett24, <<https://rett24.no/articles/arbeidet-med-ny-straffeprocesslov-er-lagt-pa-vent>>, besökt 2020-03-29.

Bør vurdere å innføre domstolskontroll med langvarige siktelsler, Aftenposten, <<https://www.aftenposten.no/norge/i/ddz01/boer-vurdere-aa-innfoere-domstolskontroll-med-langvarige-siktelsler>>, besökt 2020-03-30.

Civil Right Defenders remissyttrande över SOU 2016:52 Färre i häkte och minska isolering, 2016-11-14, tillgänglig via <<https://www.regeringen.se/>>, besökt 2020-04-16.

Den norske advokatforenings remissyttrande över NOU 2016:24 Ny straffeprocesslov, 2017-06-13, tillgänglig via <<https://www.regjeringen.no/>>, besökt 2020-04-20.

Dommerforeningens remissyttrande över NOU 2016:24 Ny straffeprocesslov, 2017-06-6, tillgänglig via <<https://www.regjeringen.no/>>, besökt 2020-04-20.

Finnmark politidistrikts remissyttrande över NOU 2016:24 Ny straffeprocesslov, 2017-06-26, tillgänglig via

<<https://www.regjeringen.no/>>, besökt 2020-04-20.

Förenta Nationerna, Pressmeddelande, Reviewing Norway's report, human rights committee calls country 'model' on many issues,
<<https://www.un.org/press/en/2006/hrct673rev1.doc.htm>>, besökt 2020-03-30.

Gulating lagmansretts remissyttrande över NOU 2016:24 Ny straffeprocesslov, 2017-06-06, tillgänglig via
<<https://www.regjeringen.no/>>, besökt 2020-04-20.

Innlandet politidistrikts remissyttrande över NOU 2016:24 Ny straffeprocesslov, 2017-03-28, tillgänglig via
<<https://www.regjeringen.no/>>, besökt 2020-04-20.

Justitiedepartementet, Pressmeddelande, Regeringen lämnar tre uppdrag som syftar till att minska användningen av häktning och bryta isoleringen av häktade,
<<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2015/07/regeringen-lamnar-tre-uppdrag-som-syftar-till-att-minska-anvandningen-av-haktning-och-bryta-isoleringen-av-haktade/>>, besökt 2020-04-05.

Kripos remissyttrande över NOU 2016:24 Ny straffeprocesslov, 2017-06-27, tillgänglig via <<https://www.regjeringen.no/>>, besökt 2020-04-20.

Møre og Romsdal politidistrikts remissyttrande över NOU 2016:24 Ny straffeprocesslov, 2017-03-15, tillgänglig via
<<https://www.regjeringen.no/>>, besökt 2020-04-20.

Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane statsadvokatembeters remissyttrande över NOU 2016:24 Ny straffeprocesslov, 2017-07-24, tillgänglig via
<<https://www.regjeringen.no/>>, besökt 2020-04-20.

NAST:s remissyttrande över NOU 2016:24 Ny straffeprocesslov, 2017-07-12, tillgänglig via <<https://www.regjeringen.no/>>, besökt 2020-04-20.

Oslo politidistrikts remissyttrande över SOU 2016:24 Ny straffeprocesslov, 2017-05-26, tillgänglig via <<https://www.regjeringen.no/>>, besökt 2020-04-20.

Rettspolitisk forenings remissyttrande över NOU 2016:24 Ny straffeprocesslov, 2017-06-06, tillgänglig via <<https://www.regjeringen.no/>>, besökt 2020-04-20.

Riksadvokatens remissyttrande över NOU 2016:24 Ny straffeprocesslov, 2017-12-01, tillgänglig via <<https://www.regjeringen.no/>>, besökt 2020-04-20.

Rogaland statsadvokatembetet remissyttrande över NOU 2016:24 Ny straffeprocesslov, 2017-05-19, tillgänglig via <<https://www.regjeringen.no/>>, besökt 2020-04-20.

Sveriges Advokatsamfund, Anne Ramberg kritiserar långa häktningstider, <<https://www.advokatsamfundet.se/Nyhetsarkiv/2014/december/Anne-Ramberg-kritiserar-langa-haktingstider/>>, besökt 2020-03-27.

Sveriges Advokatsamfunds remissyttrande över SOU 2016:52 Färre i häkte och minska isolering, 2017-11, tillgänglig via <<https://www.regeringen.se/>>, besökt 2020-04-16.

Sveriges Radio, Regeringen ändrar kritiserat förslag om häktningstider, <<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7476925>>, besökt 2020-05-24.

Litteratur

Aall, Jørgen, *Rettstat och menneskerettigheter: En innføring i vernet om individets sivile og politiske rettigheter etter den norske forfatning og etter den europeiske menneskerettighetskonvensjon*, 5. utg., Bergen, 2018.

Bertelsen, Tor Ehlers, *EMK: Kommentarer til bestemmelsene om individets rettigheter og friheter*, 1. utg., Trondheim, 2011.

Bjerke (2019) Kommentar till Strpl. § 171, hämtat från Juridika 2020-04-12.

Bjerke (2019) Kommentar till Strpl. § 185, hämtat från Juridika 2020-04-12.

Bogdan, Michael, *Concise Introduction to Comparative Law*, Groningen, 2013.

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 5. uppl., Stockholm, 2015.

Ekelöf, Per Olof, Andersson, Simon, Bellander, Henrik, Bylund, Torleif, Edelstam, Henrik och Pauli, Mikael, *Rättegång: Tredje häftet*, 8. uppl., Stockholm, 2018.

Fitger m.fl., *Rättegångsbalken m.m.* (1 oktober 2019, JUNO)., kommentaren till 24 kap. 1 § RB.

Fitger m.fl., *Rättegångsbalken m.m.* (1 oktober 2019, JUNO)., kommentaren till 24 kap. 18 § RB.

Fredriksen, Steinar, *Innføring i straffeprosess*, 4. utg., Oslo, 2018.

Havre, Merete, *Varetektsfengsling og proporsjonalitetsprinsippet: en balansetest*, 1. utg., Oslo, 2015.

Nordh, Robert, *Tvångsmedel: Kvarstad, häktning, beslag, husrannsakan m.m.*, 2. uppl., Uppsala, 2019.

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2. uppl., Lund, 2018.

Rainey, Berndette, Wicks, Elizabeth och Ovey, Clare, *Jacobs, White and Ovey: The European Convention on Human Rights*, 7. ed., Oxford, 2017.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: Ämne, material, metod och argumentation*, 4. uppl., Stockholm, 2018.

Van Dijk, Pieter, van Hoof, Fried, van Rijn, Arjen, Zwaak, Leo (red.), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, 4. ed., Antwerpen, 2006.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1997 s. 368.

NJA 2011 s. 518.

Europadomstolen

Belchev v. Bulgaria [GC], no. 39270/98, 8 april 2004 (cit. Belchev mot Bulgarien).

De Pilla v. Italy, no. 49372/99, ECHR 2001 IV (cit. De Pilla mot Italien).

Letellier v. France, 26 june 1991, Series A no. 207 (cit. Letellier mot Frankrike).

McKay v. United Kingdom [GC], no. 543/03, ECHR 2006 X (cit. McKay mot Förenade Kungariket).

Stögmüller v. Austria, 10 november 1969, Series A no. 9 (cit. Stögmüller mot Österrike).

Vosgien v. France, no. 12430/11, 3 mars 2013 (cit. Vosgien mot Frankrike).

Wemhoff v. Germany, no. 2122/64, Series A no. 7 (cit. Wemhoff mot Tyskland).

W. v Switzerland, 26 january 1993 (cit. W mot Schweiz).

Yankov v. Bulgaria no. 39084/97, 12 november 2003 (cit. Yankov mot Bulgarien).